

Події, хроніка, дати

50 РОКІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ ТОВАРИСТВУ ПАТОФІЗІОЛОГІВ

©І.Р. Мисула, М.Р. Хара, В.В. Файфура, Ю.І. Бондаренко

Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського

Коли організація Тернопільського медичного інституту наближалася до завершення, на кафедрах сформувалися сталі науково-педагогічні колективи і викристалізувалися наукові напрями, навколо яких гуртувалися фахівці. Об'єднуючим органом для інституту було тоді Тернопільське єдине медичне товариство. В процесі поглиблення і диференціації наукових досліджень виникла необхідність мати такі органи в межах кожної спеціальності. В масштабах Союзу і республіки вони вже існували.

Тернопільське товариство патофізіологів бере свій початок з кінця 1959 р. Посприяла цьому виїзна сесія Українського республіканського товариства, яка відбулася в Тернополі 14-15 листопада 1959 р. Керував роботою сесії тодішній голова товариства акад. М.М. Сиротинін. На сесію запросили співробітників суміжних кафедр – фізіологів, фармакологів, біохіміків, а також терапевтів, хірургів та інших спеціалістів. Учасники сесії заснували обласне товариство патофізіологів, яке об'єднало 11 членів. До його складу ввійшли 4 патофізіологи за фахом, решта – викладачі інших спеціальностей. Головою товариства обрали доц. Е.Н. Бергера, секретарем – канд. мед. наук О.О. Маркову. Прийнятий статут товариства передбачав такі основні завдання: сприяти науковій розробці питань теорії і практики медицини в галузі патологічної фізіології; сприяти підвищенню кваліфікації членів товариства; надавати науково-методичну допомогу органам охорони здоров'я у справі покращення медичного обслуговування населення і впровадження новітніх досягнень у практику; пропагувати досягнення науки в галузі патологічної фізіології серед медичної громадськості і населення.

Одночасно відбулася наукова конференція, присвячена питанням фізіології і патології кровообігу. Учасники конференції заслухали 32 доповіді співробітників Київського, Львівського, Вінницького, Івано-Франківського, Тернопільського медичних інститутів та Ужгородського університету. Від Тернопільського товариства виступили доц. Е.Н. Бергер з доповіддю "Про вплив гіпофіза на деякі зміни реактивності серцево-судинної системи" і канд. мед. наук О.О. Марко-

ва з доповіддю "Про реакції апарату кровообігу на дію ацетилхоліну і адреналіну при асфіксії".

Цілеспрямована і широкомасштабна робота товариства розпочалася з січня 1960 р. Належну увагу приділяли не тільки науковій діяльності, але й допомозі органам охорони здоров'я та популяризації медичних знань. У вересні-жовтні 1960 р. члени товариства прочитали чотири лекції на курсах підвищення кваліфікації лікарів-терапевтів за тематикою "Клінічна фізіологія кровообігу". Крім того, з лікарями було проведено практичні заняття з електрокардіографії, фотоелектричних методів дослідження крові (К.Г. Золенкова) і методів визначення її фізико-хімічних властивостей (О.О. Маркова). Відбулися виїзди в райони області. У 1959-60 н. р. співробітники кафедри взяли участь у 6 вечорах і прочитали 13 лекцій, у 1960-61 н. р. вони 4 рази виїжджали в райони і в цілому прочитали 23 лекції. Для пропаганди науково-популярних знань Е.Н. Бергер і О.О. Маркова залучили газету "Вільне життя" і місцеве радіо.

Почала розширюватися географія наукових контактів тернопільських патофізіологів: III Все-союзна конференція у Свердловську (1960), конференція, присвячена кортико-вісцеральним зв'язкам, у Баку (1960).

Починаючи з 1961 р., значна увага приділялася підготовці докторських і кандидатських дисертацій. Зокрема, доц. Е.Н. Бергер завершив докторську дисертацію "О роли некоторых гуморальных факторов в деятельности нервной системы". До виконання дисертацій залучаються лікарі-ординатори (І.В. Демборинський). У 1963 р. на кафедрі патофізіології відкрили аспірантуру, що, звичайно, позитивно позначилося на підготовці науково-педагогічних кадрів. Того ж року в аспірантуру зарахували випускника В.В. Файфуру, наступного року – Ю.І. Бондаренка.

Усі члени невеликого за чисельністю товариства інтенсивно займалися науковою роботою. Головною проблематикою було вивчення нейрогуморальної регуляції в нормі і патології. За короткий час тернопільські патофізіологи нагромадили серйозні експериментальні і клінічні дані, які дозволили авторитетно заявити про себе в науковому світі. Доповіді членів товариства були

включені в програми представницьких конференцій: друга конференція Українського товариства патофізіологів (Ужгород, 1962), конференція з питань білкового обміну і ферментативних процесів (Львів, 1963), конференція з питань кисневого голодування (Івано-Франківськ, 1963), IV Всесоюзна конференція патофізіологів (Тбілісі, 1964). На останній доповідав проф. Е.Н. Бергер.

Характеризуючи стан науково-дослідної роботи на кафедрі патологічної фізіології тих років, слід відзначити прагнення її співробітників наблизити дослідну роботу до потреб практичної охорони здоров'я. Це знайшло відображення у тому, що низка наукових тем виконувалася спільно з кафедрами загальної і факультетської хірургії і мала чітко визначений клініко-фізіологічний характер. На кафедрі патофізіології було створено умови, які дали змогу співробітникам інших теоретичних і клінічних кафедр використати у своїй роботі наявну на кафедрі апаратуру, зокрема 16-канальний електроенцефалограф "Keiser". Ним тоді користувалися кафедри загальної хірургії, факультетської хірургії, оториноларингології, фармакології.

На той час Тернопільський медінститут уже зарекомендував себе як солідний науковий центр, і в лютому 1964 р. на його базі відбулася Республіканська наукова конференція з проблеми "Фізіологія і патологія травлення". Е.Н. Бергер і Ю.Т. Коморовський виступили на ній із спільною доповіддю "Патофізіологічні механізми ентерогенної астенії (демпінг-синдрому) і їх значення для діагностики, профілактики і терапії". Ця робота підбила підсумок комплексним дослідженням кафедр патологічної фізіології і загальної хірургії.

Зав'язалися тісні ділові стосунки з товариством фізіологів. Е.Н. Бергер і О.О. Маркова взяли участь у роботі VII з'їзду цього товариства (1964) як доповідачі.

Науковці кафедри регулярно виступали з доповідями на спільних засіданнях тернопільських наукових товариств (О.О. Маркова, В.А. Болярська). Проф. Е.Н. Бергер виступив на засіданні товариства ендокринологів з доповіддю "Роль гіпофіза і наднирників в адаптаційних реакціях організму", на теоретичній конференції інституту, в Бережанському медучилищі, перед лікарями-керівниками теоретичних семінарів. Продовжувалася лекційна робота серед населення. За 1962 р. члени товариства прочитали 130 науково-популярних лекцій на різноманітну тематику: "Життя і смерть у світлі даних сучасної науки", "Чи можливе оживлення?", "Довголіття і боротьба з передчасною старістю". Вони взяли участь у 8 вечорах запитань та відповідей у Чортківському і Бережанському районах.

У квітні 1965 р. проф. Е.Н. Бергер і доц. О.О. Маркова взяли участь у роботі Правління республіканського товариства патофізіологів і в науковій конференції, присвяченій питанням алергії, реактивності організму і порушення обміну речовин при ендокринних розладах, яка відбулася в Чернівцях. Чотири доповіді було представлено на звітну конференцію Тернопільського медінституту, дві – на конференцію молодих вчених (В.В. Файфура, Ю.І. Бондаренко).

Наступний, 1966 р. видався дуже багатим на різні конференції. Викладачі кафедри зробили доповіді на третій Українській конференції патофізіологів (Одеса), I конференції Українського фармакологічного товариства (Тернопіль), Республіканській конференції з проблеми "Гіпертонічна хвороба, атеросклероз і коронарна недостатність" (Львів), науковій конференції "Дія нейротропних засобів на трофічні процеси і тканинний обмін" (Ленінград).

Підійшли до завершення три кандидатські дисертації, що виконувалися на кафедрі. 31 грудня 1966 р. дисертація І.В. Демборинського пройшла успішний захист на засіданні спецради Івано-Франківського медінституту, дисертація В.В. Файфури була подана до офіційного захисту, а дисертація Ю.І. Бондаренка оформлена для внутрішньої апробації.

В листопаді 1966 р. в Тернопільський медінститут приїхав голова Українського товариства патофізіології акад. М.М. Сиротинін. Щоб уникнути торжеств з приводу власного 70-річного ювілею, він на цей час завбачливо покинув Київ. Микола Миколайович вирішив відзначити день свого народження (26 листопада) дуже своєрідним способом – прочитати лекцію для викладачів, студентів і медичної громадськості Тернополя. Тема лекції – "Про можливість оживлення організму після тривалої клінічної смерті". Лекція відбулася в актовому залі інституту і супроводжувалася демонстрацією досліду на собаці, яку оживили через 18 хв після утоплення. Співробітники кафедри активно допомагали у підготовці і проведенні досліду, який пройшов успішно і справив велике враження на присутніх. Е.Н. Бергер і О.О. Маркова у газеті "Вільне життя" опублікували повідомлення про цю лекцію [1].

Ювілейний для молодого Тернопільського інституту 1967 р. став потужним стимулом роботи товариства. Вперше було написано коротку історію кафедри, складено і опубліковано список друкованих праць [3]. На засіданнях товариства заслухали 12 доповідей. Проф. Е.Н. Бергер побував на пленумі правління Всесоюзного товариства патофізіологів. Члени товариства доповідали про свої наукові досягнення на конференціях у Москві, Харкові, Цілінограді, Львові.

Наступні роки позначені кількісним і якісним зростанням товариства. До 10-річчя його заснування, тобто на 1969 р., у його складі числилося 17 членів, з них сім патофізіологів, решта – представники інших спеціальностей. Серед членів товариства нараховувалися три професори, один доктор медичних наук, чотири доценти і шість кандидатів наук. Регулярно проводилися засідання товариства. У 1968 р. їх відбулося 4, у 1970 р. – 6, у 1971 р. – 4, у 1974 р. – 5.

Продовжував поліпшуватися якісний склад товариства. За 10-річний період чотири члени товариства захистили докторські дисертації і п'ять – кандидатські. З числа співробітників кафедри патофізіології докторські дисертації захистили Е.Н. Бергер (Ростов-на-Дону, 1962) і О.О. Маркова (Київ, 1968), кандидатські – В.В. Файфура (Івано-Франківськ, 1967) і Ю.І. Бондаренко (Івано-Франківськ, 1968). Крім того, більшість членів товариства підвищила свій фаховий рівень на факультетах підвищення кваліфікації викладачів або в науково-дослідних інститутах: у Центральному інституті вдосконалення лікарів (Москва) – О.О. Маркова (1968), у Київському медінституті – Ю.І. Бондаренко (1968), В.В. Файфура і В.А. Болярська (1969).

25-26 листопада 1969 р. у Львові відбулася третя міжобласна наукова історико-медична конференція, присвячена медичним товариствам Західної України. У збірнику конференції була опублікована робота Е.Н. Бергера і О.О. Маркової, яка підбила підсумок 10-річної діяльності Тернопільського товариства [2].

Наприкінці 60-х років розпочалася переорієнтація діяльності інституту на першочергове підвищення якості навчального процесу і підготовки спеціалістів (до того часу провідну роль відігравала науково-дослідна робота). Члени товариства активно включилися у здійснення вузівської реформи. З 1971 р. в інституті почали регулярно проводитися науково-методичні конференції з питань оптимізації навчального процесу. На III науково-методичній конференції (1973) виступила проф. О.О. Маркова з доповіддю “Наукова робота студентів – один із засобів підвищення якості підготовки висококваліфікованих спеціалістів”. На міжвузівській навчально-методичній конференції (1973) доповідь під назвою “Академічна лекція як одна із форм ідейного виховання студентів” зробив проф. Е.Н. Бергер. На IV конференції з питань оптимізації (1974) він доповів про “Трирічний досвід анкетного опитування студентів третього курсу на кафедрі патологічної фізіології”.

Значну освітню і пропагандистську роботу здійснювали члени товариства патофізіологів через товариство “Знання”. У 1970-75 роках вони

прочитали понад 500 лекцій для населення області, працівників Тернопільського бавовняно-прядильного комбінату за планом народного університету “Здоров'я”, у Чортківському медучилищі, на курсах підвищення кваліфікації лікарів. Газети “Вільне життя”, “Ровесник”, “Вінницька правда” опублікували понад 20 статей (“Ера генетичної інженерії”, “Скільки ви важите?”, “Сто років ...”, “Звітують молоді вчені” та ін.).

В першій половині 70-х років члени товариства взяли участь у роботі багатьох представницьких наукових форумів. Ось деякі з них: 1970 р. – I Всесоюзний з'їзд патофізіологів (Баку), XI Всесоюзний з'їзд фізіологів (Ленінград); 1971 р. – XI Всесоюзна конференція з фізіології і патології травлення (Москва); 1972 р. – III Закавказька конференція патофізіологів (Тбілісі), IX з'їзд Українського фізіологічного товариства (Київ), II Всесоюзний симпозіум з проблем польорографічного визначення кисню (Київ), IV Республіканська конференція патофізіологів (Івано-Франківськ); 1973 р. – II з'їзд фармакологів України (Одеса); 1974 р. – конференція з проблем нервової трофіки (Київ); 1975 р. – третій Всесоюзний симпозіум з питань біологічної дії магнітних полів (Калінінград), VI конференція морфологів України (Тернопіль).

Проф. Е.Н. Бергер був головою товариства до 1975 р. Після виходу його на пенсію обов'язки голови перебрала проф. О.О. Маркова. В цьому році науковці кафедри (О.О. Маркова і Л.В. Зоря) вперше взяли участь у роботі XIII з'їзду польського товариства фізіологів у Гданську і опублікували в його матеріалах дві роботи.

Важливою подією в науковому житті патофізіологів колишнього Союзу став II з'їзд товариства, який відбувся в жовтні 1976 р. в Ташкенті. На нього були заявлені роботи О.О. Маркової, В.В. Коптюха, В.В. Файфури, Е.Н. Бергера, Ю.І. Бондаренка і О.П. Росоловського. Проф. О.О. Маркова і канд. мед. наук В.В. Файфура виступили з доповідями.

Наступними роками захистили дисертації чотири аспіранти кафедри патофізіології: В.В. Коптюх (Київ, 1977), Л.В. Зоря (Москва, 1978), О.П. Росоловський (Київ, 1978), І.Р. Мисула (Львів, 1984), а також пошуківець С.Н. Вадзюк (Львів, 1983).

Проф. О.О. Маркова із співавторами видала дві методичні рекомендації для практичної медицини (1973 і 1977 рр.). Було проведено велику роботу по впровадженню їх у лікувальних закладах Тернопільської, Хмельницької, Рівненської і Харківської областей.

За період з 1986 по 1991 р. товариство нараховувало 20 членів, в т.ч. три доктори наук і 12 кандидатів. За цей час було захищено дві

докторські дисертації – В.В. Файфура (Москва, 1986) і Ю.І. Бондаренко (Москва, 1988), а також п'ять кандидатських. Вийшла з друку монографія О.О. Маркової, Ю.Т. Коморовського і В.С. Данилишиної “Лечение ожирения” (К., 1987).

Починаючи з 1992 р., кількість членів товариства почала зменшуватися. Різко скоротилася кількість з'їздів і конференцій. Члени товариства заявляли доповіді, як правило, на ті з них, що проводилися в межах України. Із подій наукового характеру останніх років слід відзначити такі: заснування Міжнародного товариства патофізіологів і організація першого Міжнародного патофізіологічного конгресу (Москва, 1991), в матеріалах якого було опубліковано три роботи тернопільських патофізіологів; II конгрес патофізіологів України (Київ, 1996), на якому з науковою доповіддю виступила проф. О.О. Маркова і з доповіддю про організацію студентського практикуму в сучасних умовах – проф. В.В. Файфура; I російський конгрес з патофізіології (Москва, 1996), доповідачем на якому була проф. О.О. Маркова.

У зв'язку із створенням правового поля Української держави, товариство патофізіологів як громадська організація на установчих зборах 19 грудня 1996 року було реорганізоване в Тернопільське обласне товариство патофізіологів на новій правовій основі. Було прийнято статут товариства і обрано правління. Головою правління став проф. В.В. Файфура, заступником – проф. О.О. Маркова, членом правління – проф. Ю.І. Бондаренко. Товариство зареєстроване в Управлінні юстиції Тернопільської області.

За роки незалежності пошавилася видавнича діяльність товариства. Зокрема, проф. О.О. Маркова видала монографії “Як запобігти ожирінню” (з В.С. Данилишиною, 1993), “Адреналінова міокардіодистрофія і реактивність організму” (1997). 7 березня 1997 р. Президент України Л. Кучма вручив їй диплом заслуженого діяча науки і техніки України у Маріїнському палаці.

На жаль, через короткий час пішли з життя обидва перші керівники тернопільських патофізіологів: проф. Е.Н. Бергер – 7 листопада

1999 р., проф. О.О. Маркова – 21 січня 2000 р. У 2006 р. завідувачем кафедри патофізіології і головою товариства обрали проф. М.Р. Хару.

Наукові дослідження останнього десятиліття продовжили традиційну тематику: холінергічна регуляція серця при адреналіновій кардіоміопатії та експериментальній патології щитоподібної залози. Докторські дисертації захистили І.Р. Мисула (1996) і М.Р. Хара (2006), кандидатські – Л.М. Сас (2004), Н.Я. Потіха (2006), С.М. Чарнош (2008), Г.С. Сатурська і А.А. Лепявко (2009). Науковці Тернополя постійно брали участь у заходах товариства патофізіологів України, насамперед у засіданнях пленумів (Чернівці, 1998; Одеса, 2002; Сімферополь-Ялта, 2006; Луганськ, 2010), а також у роботі конгресів (Одеса, 2000; Чернівці, 2004; Запоріжжя, 2008). З 2008 р. на базі Тернопільського медуніверситету почала проводитися щорічна науково-практична конференція на тему “Актуальні питання патології за умов дії надзвичайних факторів на організм”. Зросла кількість членів товариства.

Останніми роками в університеті відбулася корінна перебудова педагогічного процесу і методичної роботи у зв'язку з впровадженням кредитно-модульної системи і професійно-орієнтованого навчання. Відповідно до нових вимог спільно з кафедрою патоморфології видано підручник “Патологічна анатомія і патологічна фізіологія” (2000, 2009) і однойменний компакт-диск, а також посібник “Pathological Physiology” (2006), два практикуми – для медичних коледжів (2002) і медичних університетів українською (2007) та англійською (2010) мовами, збірники тестів українською (2008, 2009) та англійською (2010) мовами, лекції та інші методичні матеріали. Проведено велику роботу по оновленню лекцій і практичних занять та розміщенню їх на веб-сторінці кафедри.

Діяльність членів Тернопільського товариства патофізіологів висвітлено у виданій кафедрою брошури [4], ювілейному виданні, присвяченому 50-річчю університету [5], і в монографії “Розвиток патофізіології в Україні” [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бергер Е., Маркова О. Названо чудом // Вільне життя (Тернопіль). – 1966. – № 241. – 7 грудня.
2. Бергер Э.Н., Маркова Е.А. Тернопольское общество патофизиологов // Научные медицинские общества западных областей УССР, их роль и значение в развитии здравоохранения, медицинской науки и подготовке научных кадров: Тезисы докладов третьей межобластной научной историко-медицинской конференции. – Львов, 1969. – С. 77-78.

3. 10 років Тернопільського державного медичного інституту. 1957–1967. – Тернопіль, 1967. – 173 с.
4. Сторінки історії кафедри / За ред. В.В. Файфури. – Тернопіль, 1997. – 59 с.
5. Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського: історія і сучасність / За ред. В.В. Файфури, Я.Я. Боднара, А.Х. Завальнюка. – Тернопіль: ТДМУ, Укрмедкнига, 2007. – 319 с.
6. Хара М.Р. Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського // Розвиток патофізіології в Україні / За ред. О.О. Мойбенка. – Київ, 2009. – С. 258–266.